

İLK ATİNA DENİZ BİRLİĞİNDE TRİBUTUM /HARÇ MİKTARI VE VATANDAŞ SAYISI*

E.Ruschenbusch

Çeviren: Ayşe Gül Akalın

Plutarkhos'un da bildirdiği gibi, ilk Atina Deniz Birliğinde *tributum*/harçların belirlenmesinde liman gelirleri gibi yan gelirlerin yanında işlenebilir arazi miktarı temel ölçüt idi. Tarımla geçimini sağlayan *polis*lerde *tributum* miktarı ile ekilebilir alanın büyüklüğü arasında, *y drahmilik*** bir *tributum*a *x plethron*'un*** karşılık geldiği sıkı bir ilişki vardır. Tek tek *polis*ler arasında taşınmaz mülklerin dağılımında büyük farklılıklar olmadığı varsayımdan yola çıkılarak, ekilebilir toprakların büyüklüğünden nüfus yoğunluğu ve buna bağlı olarak, *x plethron*'un *z* vatandaş sayısına karşılık gelmesiyle, vatandaş sayısı da saptanır. Bundan *tributum* miktarının aynı zamanda vatandaş sayısı için bir ölçüt olduğu sonucu çıkmaktadır.

Her *polis*in *tributum* tutarını *tributum* miktarları listelerinden biliyoruz. Doğal olarak ekili alanların büyüklüğü belli değildir. Her ne kadar biz bunu özel durumlarda-örn. Ege adalarında böyledir- az çok tam olarak bulsak bile, bu bize yardımcı olmamaktadır, çünkü ortalama olarak her vatandaşa kaç *plethron* düştüğünü bilmiyoruz. Diğer taraftan Keos, Kythnos, Astypalaia, Anaphe ve

---

* Eberhard Ruschenbusch'a ait bu makale Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik (ZPE) 53, 1983 de " Tribut und Bürgerzahl im Ersten Athenischen Seebund " adıyla 125-142 sayfaları arasında yayınlanmıştır. Makale Türkçe'ye Almanca aslından çevrilmiştir.

** Drahmi: Antik dönemde de aynı isimle anılan Grek para birimi. Bölgelere göre farklılık göstermesine rağmen, Antik çağda Atina'da 100 Drahmi 1 Mina ve 1/6 talente karşılık gelmekteymiş.(Ayrıntılı bilgi için bkz. *der Kleine Pauly*, 2 155-156)

*** *Plethron*:Antik Grek alan ölçüsü birimi. Bu birim 100 ayak uzunluğa yani 1/6 stadiona karşılık gelmekteymiş. Günümüz ölçülerine göre ise 1 *plethron* 27-32 m arasında kabul edilmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. *der Kleine Pauly*, 4, 927)

Amorgos¹ gibi bazı *polis*lerde vatandaş sayılarını biliyoruz ve böylelikle belli bir *tributumun* vatandaş sayısı ile ne tür bir ilişkisi olduğunun saptanması mümkün oluyor. Bu deneme başarılırsa, tarımla geçinen ve İÖ.431'e değin *tributum* tutarları listelerine kaydedilmiş 238 *polis*in büyük kısmında *tributum* miktarlarından vatandaş sayılarını kolayca hesaplayabilir ve böylelikle sorunların da bir dizisini çözebiliriz.

Çıkış noktası olarak Ege adalarını almaktayız. Bugüne değin orada temel geçim kaynağı genellikle tarım olmuştur. Burada alanların büyüklüklerini, 1834'ten 1971'e değin nüfus gelişimini ve insanların yaşam koşullarını biliyoruz ve böylece buradan hareketle antik devletlerin yaşam alanıyla ilgili somut bir tablo elde edilebilecek durumdayız.

İkinci dünya savaşından önceki dönemle ilgili Philippson'da şöyle denilir: "Kyklad adalarının çoğunda oturan yerleşikler hemen hemen salt tarımla geçindiğinden toprağın verimliliği insan sayısına belli bir sınır koymaktadır ve adaların çoğunda bu sınıra erişilmiştir"². Bu kulağa çok iyimser gelmesine rağmen, ifade edilmek istenen şey değildir. Kykladlar'ın halkı o zamanlar doğanın çizdiği sınırlara erişmekle kalmamış bu sınırları bir hayli aşmıştır. Philippson'un, bunu "dış göç" ve "nüfus fazlasından" bahseden sadece bir kaç satırında da zaten kanıtladığı görülmektedir. Fakat diğerleri arasında 2. Dünya Savaşı sonrasında 1971'e değin olan dönemde nüfustaki hızlı azalma faktörü Philippson'un bilemeyeceği olaylardı.

Kykladlarda

Yıl	1889	1928	1940	1951	1961	1971
Yerleşik	131508	129702	129015	114336	99703	86337
vardı ³ .						

Yani 1889'la 1940 arası nüfus sadece % 1.9 gibi küçük bir oranda eksilirken 1971'e değin 1889 yılının durumuna göre % 34,4 gibi büyük oranda azalmıştır. Eğer adalar teker teker ele alınırsa bu süreç daha da iyi anlaşılır. Büyük bir nüfus yoğunluğunun olduğu Pholegandros 1928'den 1971'e değin nüfusunun % 36.3'ünü kaybetmiştir. 1889'dan 1971'e kadar geçen sürede

¹. Keos, Kythnos ve Astypalaia için bk. ZPE 48 (1982) 175 vd., özellikle 179 vd ve 185 vd. Anaphe ve Amorgos için ayrıca metnin devamına ve I. kataloğa, yine Amorgos için bkz. van Effenterre için hazırlanacak anı kitabına bakınız

². Philippson, Die griechischen Landschaften IV 1952 207, el yazısından alıntılar ise bundan sonra Philippson (1942) olarak gösterilecektir.

³. Bu karşılaştırma biraz değiştirilerek, Eggers, Leben und Wirtschaftsweise auf den griechischen Kykladen im Umbruch. Verhandlungen des Deutschen Geographentages in Heidelberg 1963 (1965) 140 ff. De.

Andros'da %42,4; Kythnos'da % 43,0; Amorgos'da % 46,3; Keos'da % 49,2 ve Sikinos'da % 52,4 oranında nüfusta düşme olmuştur. Seriphos 1870'den yani demir işletmeciliğinin başlamasıyla nüfusun hemen hemen ikiye katlanmasından önceki yıldan 1971'e değin yerleşiklerinin % 53'ünü kaybetmiştir⁴. Kykladlar'da en geç 1879'dan 1940'a değin nüfus fazlası görülmektedir. Bu durum aynı zamanda antik dönemdeki nüfus ilişkileri hakkında fikir sahibi olmak için bir ölçüttür. 1879'dan 1940'a değin olan rakamlar üst sınırları gösteriyor. Bu sınırlar tüm koşullarda İÖ. 5 ve 4. yy.'larda da aşılmamıştır çünkü en basitinden bunun için yeterli yaşam alanı yoktur. İÖ. 4. yy'daki nüfusları, 1879 ile 1928 yılları arasındaki nüfuslarına hemen hemen tam uyan Keos, Kythnos ve Astypalaia örneklerinin de kanıtladığı gibi bu sınırlar o zamanlar daha aşağı düzeyde olmamıştır. Buna sınırlı ölçüde de olsa Anaphe ve Amorgos örnekleri eklenebilir. Anaphe'de Hellenistik dönemde bir karar 95 oy ile alınıyordu⁵. Bununla beraber kaç vatandaşın yaşlılıktan, kaçının hastalıktan, kaçının başkaca işlerle uğraşmasından (örn. keçi çobanı olarak) adadaki halk toplantisında hazır bulunmamış olduğunu bilmiyoruz. Fakat herhalde Anaphe bu tarihlerde 95'ten fazla, belki 100 belki de 110 civarında vatandaşa sahipti. Ayrıca söz konusu karar, Yunanistan'daki tüm nüfusun ilkin Hellenistik kolonizasyon çerçevesinde yapılan göçle ikincil olarak çocuk sayısındaki düşüş nedeniyle İÖ. 5.-4. yy'lara oranla bir hayli azaldığı bir zamanda alınmıştır⁶. Nihayet İÖ. 4. yy'da ancak Keos, Kythnos ve Astypalaia tıpkı 1879'la 1928 yılları arasında olduğu gibi yoğun iskan edilmişken Anaphe'de (ve diğer adalarda) böyle olmamasının tuhaf olacağı hesaba katılmalıdır. Bu nedenle Anaphe'de İÖ. 5 ve 4. yy için vatandaş sayısı 100 ya da 110'dan daha yüksek olmalıdır. Yine de 1879'dan 1928'e kadar olan rakamların da gösterdiği gibi 140 üst sınırdır, çünkü bu 38 km²'lik küçük adada yaşam alanı dolduran bir değerdir⁷. Amorgos 125 km² dir ve Ephebos listelerine göre Hellenistik dönemde buradan Itonia bayramına katılan vatandaş sayısı yaklaşık 600'dür⁸.

Anaphe için daha önce söylenmiş olan burada da geçerlidir. Üst sınır 800 olmasına rağmen Amorgos'un vatandaş sayısı İÖ.5. ve 4. yy'da daha yüksekti⁹. Keos, Kythnos ve Astypalaia örneklerinde olduğu gibi Anaphe ve Amorgos'da da İÖ. 5-4. yy'larda Ege adalarındaki yaşam alanı için önerilen halk yoğunluğu 1879-1940 arasındaki ile aşağı yukarı uygunluk gösterir. Buradan *tributum*

⁴. Bu karşılaştırma yine Eggers'de (Dipnot 3)

⁵. IG KSII 3 249

⁶. Bu süreç için bkz. Polyb. 36,17,5 ayrıca Tarn, Die Kultur der hellenistischen Welt 1996 s.117 vd. ve Vatin, Recherchen zurle mariage et la condition de la femme mariee a l'epoque hellenistique. 1970 228.

⁷. bkz. aşağıda I Katalog, Anaphe maddesi

⁸. bkz. IG KSII 7 22, 35, 241, 421-427, buna ek olarak benzeri 1 dipnotta verilen Anı kitabı

⁹. bkz. aşağıdaki I. katalog Amorgos maddesi

miktarı ile vatandaş sayısı arasında bir ilişki kurmak kolaydır¹⁰. İlk 425/4 den önceki dönemde 1 *talent** ve daha az vergi ödeyen *polisleri* ele alıyoruz.

Jasos'da 1 *talent tributum* Diodoros'da 13.104.7'de de geçtiği üzere 405 yılında 800 vatandaşa karşılık gelmekte idi.

Keza Amorgos 1 *talent* ödüyordu. Hellenistik dönemde bu en az 600 iken 5 ile 4. yy'larda kesinkes 800 vatandaşı ifade ediyordu.

Nisyros, Seriphos ve Mykonos'un herbirinin *tributumunu* 1 *talent* idi. 1879 ile 1928 arasındaki dönemde her üç adanın da yaşam alanları 800 vatandaş tarafından kullanılmıştır ki¹¹ benzer bir durum 5. ve 4. yy'lar için de söz konusu olmalıdır. Anaphe 1000 *drahmi* ile Amorgos'un ödediği *tributum* 1/6'sını ödüyordu. Buna göre 5. ve 4. yy'larda buradaki vatandaş sayısı da maksimum 140 yani Amorgos'unun 1/6'sı tutmaktaydı.

Ios Amorgos'un *tributumunun* yarısını ödüyordu ve 1928 yılında vatandaş sayısı da yarısı kadardı. Durum 5 ve 4. yy'da daha farklı olmamalı.

Rhenaia'nın *tributumunu* 3000 *drahmi* tutuyordu, bu Amorgos'unun 1/12'si kadardı. 1928'de buradaki vatandaş sayısı 40 idi ki, bu yine Amorgos'takinin 1/12'si kadardır. 5. ve 4. yy için de aynı sayı tahmin edilebilir.

Buradan anlaşılıyor ki *tributum* tutarı ile vatandaş sayısı arasında, 1 *talentlik tributumun* 800 vatandaş sayısına, 3000 *drahmilik tributumun* da 400 vatandaşa karşılık gelmesiyle sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu şemaya uymayıp 1 *talent* yada daha az *tributum* ödeyen adalarda bunun nedeni Syme, Chalke, Kaos, Syros ve Skiathos örneklerindeki gibi 1928'e değin denizcilikle uğraşmış olmasında yatıyor.

1 *talentin* üzerinde vergi ödeyen *polislerde* vatandaş sayısı üzerine tablo oluşturmak güçtür, çünkü bu gruptaki *polislerin* başka gelirleri de vardı bu nedenle bunlarda vergi miktarı vatandaş sayısı için bir ölçüt olamıyor. Bu gruba şüphesiz Paros, Siphnos, Peparethos, Keos, Kythnos, Astypalaia ve Samotrake dahildir. Biz eğer bu adaların salt tarımla geçinmiş olduklarını ve buradan da 1 *talent*=800 vatandaş **temel kuralına*** göre *tributumların* vatandaş sayısı için bir

¹⁰. Tüm tribut rakamları Meiggs, The Athenian Empire 1972 s. 540'a göredir.

* Talent: Antik Grek para birimi. Atina'da 1 *talent* 6000 *drahmiye* karşılık gelmekteymiş. (Ayrıntılı bilgi için bkz. *der Kleine Pauly*, 5, 502-3)

¹¹. Vatandaş sayısı ve modern zamanlardaki yaşam şekilleri alfabetik olarak düzenlenmiş I katalogdan çıkartılabilir.

* Çevirenin notu: Ruschenbusch üretim kaynağı tarım olan *Polislerde* 1 *talentlik tributum/harcın*= 800 vatandaş ifade ettiğini öne sürerek bunu "Faust Regel" şeklinde

ölçü olduğunu kabul edersek, o zaman aşağıdaki çizelgenin gösterdiği gibi tamamen gerçektir dışı bir halk yoğunluğu ortaya çıkmaktadır.

	Paros	Siphnos	Pepar	Keos	Kythn.	Astyp.	Samothr.
Tributum/	18	3	3	4	3	1.3000	6
<i>Talent</i>							
Vatandaş/	14400	2400	2400	3200	2400	1200	4800
Temel kural							
Yerleşik(ks4)	57600	9600	9600	12800	9600	4800	19200
Alan km2	186	82	93	132	100	99	170
Km2 başına							
yoğunluk	309.6	117.0	103.2	96.9	96	48.5	112.9
1928'deki							
gerçek yoğn.	50.3	40.8	65.8	28.1	26.8	13.8	22.7

Burada dikkat edilmesi gereken şudur: 1928 yılı nüfus yoğunluğu yaşam alanından hareketle maksimumu göstermektedir; Paros ile Peparethos'un yüksek nüfus yoğunluğu, 1928'de Paros halkının %20'sinin, Peparethos'da ise çok daha fazla yüzdenin denizcilikle geçinmesinden kaynaklanmaktadır.

Fakat 1 *talent*in üzerinde vergi ödeyen *polisler* grubu içinde, tek ya da temel geçim kaynağı tarım olan adalar da vardır. Bu şekliyle bunlar da 1 *talente* =800 vatandaş temel kuralına uymaktadırlar.

Kos'un *tributumu* Amorgos'ununki gibi beş misli yüksektir, 1922'deki vatandaş sayısı da aynı şekilde yüksektir.

Andros'daki *tributum* ise altı misli yüksektir, 1928 deki vatandaş sayısı da aynı şekilde yüksektir.

Naksos 6,66 *talent tributum* ödüyor, 1928 deki vatandaş sayısı da buna uygundur.

Rhodos *tributum* olarak en az 18 *talent* ödüyordu. Buradan çıkan 14400 vatandaş sayısı modern zamanlardaki sayıya uygun düşüyordu. Son olarak

---

kavramlaştırmaktadır. Biz de öne sürdüğü bu değişmez ölçüyü, dilimizde "Temel Kural" şeklinde ifade etme yoluna gittik.

Mende 8 *talentlik* bir vergiyle, Potidaia, Skione ve Torone'den herbiri 6 *talentlik* vergiyle aşağı yukarı 1000 ila 1250 vatandaşa, Keos'un 4 *talentle* yaklaşık 900 ve Kythnos'un 3 *talentle* yaklaşık 660 vatandaşa sahip oldukları söylenebilir¹². 1 *talentten* fazla-3 *talente* kadar vergi ödeyen *polisler* için her koşulda 1250'den fazla olmayan vatandaş sayısı tespit etmek için yeterli neden mevcuttur.

Yaşamını tarımla sürdüren *polislerde* 1 *talentlik tributumun* 800 kişilik bir vatandaş sayısına karşılık geldiği görülmektedir. Bu sonucun öneminden hareketle, istisnai gelişimlerden dolayı 1879'dan 1928'e değin vatandaş ve yerleşik sayıları ya bilinmeyen ya da anormal büyük veya küçük olan adalarda, 5. yy. için *tributum* ve temel kuralımız yardımıyla gerçekçi bir halk yoğunluğu saptayıp saptayamayacağımızı anlamak için daha önce yapmış olduğumuz türden, örnekleme yoluyla diğer bir deneme yapılabilir. Burada, "**standart vatandaş sayısı**" terimi temel kuraldan ortaya çıkan, vatandaş sayısını ifade etmektedir.

Tenos'un sahası 193 km² dir.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1940	1951	1971
Yerleşik	12565	11442	12300	11260	11380	9273	8236
Vatandaş	3141	2860	3075	2815	2845	2318	2059S
Yoğunluk	65.1	59.2	63.7	58.3	58.9	48.0	42.6

Philippon'a göre (1942) 101-104 Tenos su açısından fakirdir, toprağı az verimlidir ve imbat da yükseklerdeki ağaçların gelişimini engellemektedir. Buna rağmen Tenos Türkler'in önünde Venedikliler'in destek üssü olarak barınma yeri işlevinde uzun zaman hizmet etmesinden dolayı nüfus fazlasına sahne olmuştur. Syros ve Thera'dan sonra ada 1928'de km²'ye 58 kişiyle Kykladlar'da en büyük halk yoğunluğuna sahipti. Fazla nüfus aynı zamanda toprağın sıkışık olarak işlenmesi için bir nedendir."Tüm yamaçlardaki zayıf ufalanmış toprak yukarıya doğru teras duvarlarıyla desteklenmiş ve buradaki her arsa duvarla çevrilmiştir. Grek adalarından hiçbiri bu denli zahmet verici değildir ama hiçbirinde de doğanın kısırlığına karşı buradaki çalışkan halkın verdiği başarılı mücadele görülmemiştir. Tenos aynı zamanda Yunanistan'da

¹². Mende Potidaia, Skione ve Torone için bkz. Vf. Untersuchungen zu Staat und Politik in Griechenland. 7.-4 jh.v.Chr. , sf. 9 vd.

Çevirenin notu: Ruschenbusch üretim kaynağı tarım olan Polislerde Faust Regel/ temel kuralına göre 1 *talentlik* harcın, 800 vatandaşın geldiğini ileri sürmektedir ve bunu "Normbürgerzahl" şeklinde kavramlaştırmaktadır, biz de bunu dilimizde "Standart Vatandaş Sayısı" şeklinde ifade etme yoluna gittik.

tarlaların gübrelendiği ender bölgelerden biridir". Ayrıca buradaki fazla nüfusu rahatlatan bir faktör daha vardır. Her sene Mart ve Ağustos'da 30-40000 kişi ticaret fuarı ile ilgili ziyaret amacıyla Tenos'da bulunur. "Bugünkü şehrin büyük kısmı bu ticaretin hasılatı ile geçinir. Şehir ve kırsaldaki nüfus gelişimi de dikkate değerdir.

Yıl	1928	1951	1971
Şehirde yaşayanlar	2485	2758	3509
Kırsalda yaşayanlar	8775	6515	4727

Buna göre 1928 ile 1971 arasındaki dönemde kırsalda yaşayan halk, şehire ya da dışarıya göçle hemen hemen yarıya inmiştir, bu ise nüfus hareketlerinde anormalliklerin bir işaretidir. Tenos en az 2 *talentlik* bir *tributum* ödüyordu. Bu toplam 6400 yerleştiği olan 1600 kişilik bir standart vatandaş sayısını verir. Buna göre 193 km²'lik bu büyük ada km²'ye 33,1 insanı içeren bir yoğunluğa sahiptir ki bu da makul bir değerdir.

Kalymnos 109 km² büyüklüktedir.

Yıl	1928	1961	1971
Yerleşik	14000	14017	13281
Vatandaş	3500	3504	3320
Yoğunluk	128.4	128.6	121.8

Philippon (1942) 285'te "Hatırı sayılır yükseklikteki nüfus yoğunluğu...", "ada halkının büyük bir kısmının topraktan değil denizden, özellikle de sünger avcılığından, işlenmesi ve satıcılığından geçinmesiyle açıklanabilir..." Kalymnos 1.300 *drahmi tributum* ödüyordu. Bu standart vatandaş sayısı olarak 1200 kişiyi, toplam 4800 yerleştiği ve km²'ye 44 kişilik yoğunluğu gösteriyor ki, bu da kabul edilebilir bir değerdir.

Syme 58 km² dir.

Yıl	1922	1961	1971
Yerleşikler	7937	3123	2497
Vatandaş	1984	780	624
Yoğunluk	136.8	53.8	43.0

Syme hakkında Philippon (1942) 310'da şunlar söylenmektedir: "Ülkenin verimsizliği yanında.... (halk) başlıca süngercilik ve sünger satıcılığıyla geçinir ama küçük tekne turizmi ve ticaret de vardır", Syme Sporadlar'ın en çıplak

kayalıklarından biri olsa da, buradaki güçlü nüfus ancak bununla açıklanabilir (Hauttecoeur).

Syme *tributum* olarak 1800 *drahmi* ödüyordu. Burdan standart vatandaş sayısı olarak 239 kişi, 960 civarında yerleşik ve km²'ye 16.5 kişilik yoğunluk çıkmaktadır ki, bu yoğunluk bu cazibesiz adaya uygundur.

Athos yarımadasının alanı 336 km² dir. Yakın tarihlerdeki nüfus rakamları özel nedenlerden dolayı kullanılamıyor. İÖ.5.yy.da Thukydidés'de geçtiği üzere (4,109) yarımada 6 *polis*, μικρά πολισματα vardı.

1. Kleonai 500 *drahm*lik bir *tributum* ödüyordu. Bu 66 kişilik standart vatandaş sayısı ve 265 yerleşigi verir.

2. Olophyksos 2000 *drahmi* ödüyordu, yani standart vatandaş sayısı 266 idi ve 1065 yerleşigi vardı.

3. Dion 1 talentlik *tributum* yanında 800 kişilik standart vatandaş ve 3200 yerleşige sahipti.

4. Thysos da 1 *talent* ödüyordu. Böylece yerleşiklerinin sayısı da 3200 tutuyordu.

5. Sane en az 4000 *drahmi* ödüyordu. Yani standart vatandaşı 533 iken toplam 2130 yerleşige sahipti.

6. Akrothooi deniz birliğinin üyesi olarak listelerde ancak 425/4'den itibaren ortaya çıkıyor. Nispeten önemsiz bir konumda görülüyor. 265'den çok vatandaşı olması pek akla yakın değil.

Temel kuralımıza göre Athos yarımadası toplam 2530 kişilik standart vatandaşa ve 10130 yerleşige sahiptir. Buradan ortaya çıkan km²'ye 30.1 kişilik nüfus yoğunluğu onaylanabilir bir değerdir.

Pallene Yarımadası Beloch'a göre 386.6 km²'lik bir alana sahiptir. Aşağıdaki çizelgede görüldüğü gibi yakın tarihlerdeki nüfus rakamları fikir vermez.

Yarımada

Yıl	1903	1928	1971
Yerleşik	5500	8355	10179
Vatandaş	1375	2088	2544
Yoğunluk	14	21.6	26.3

Verimliliğine bakılınca yarımadanın normalden az iskan edilmiş olduğu görülüyor. İÖ 5. yy'da orada 7 *Polis* ve bağımsız olmayan bir yerleşim (Sane) bulunmaktaydı.

1. Thrambe 1000 *drahmi tributum* ödüyordu. Bu 133 kişilik bir standart vatandaş sayısına ve 530 yerleşığe karşılık geliyor.

2. Aige en az 2000 *drahmilik* bir *tributum* yanında, 266 kişilik standart vatandaş ve 1065 yerleşığe sahipti.

3. Neapolis 3000 *drahmi* ödüyordu, yani standart vatandaş sayısı 400 olup 1600 yerleşığe sahipti.

4. *Tributum* olarak en az 1 *talent* ödeyen Aphytis'de standart vatandaş sayısı 800, yerleşikler de 3200 hesaplanıyor.

5. Potidaia *tributum* olarak 6 *talent* ödemesine karşılık sadece 1000 ile 1200 arası vatandaşla, 4000 ile 4800 arası yerleşığe sahiptir.

6. Skione aynı tutarda *tributumla* 1000 vatandaş ve 4000 yerleşığe sahipti.

7. Mende 8 *talentlik* ilk tributum ödediği halde ancak 1000 vatandaşla toplam 4000 yerleşığı vardı.

Pallene yarımadası topluca yaklaşık 18400 ila 19200 arasında yerleşığe sahipti. Ortaya çıkan 7.5 ile 49.6 arasındaki nüfus yoğunluğu, yarımadanın verimliliğine uygun bir değerdir.

Günümüzdeki nüfus yoğunlukları anormal olan, beş ada ve yarımada örneği üzerinde temel kuralımız yardımıyla İÖ.5. yy için kabul edilebilir bir nüfus yoğunluğuna ulaşıp ulaşmayacağımızı test ettik. Ortaya çıkan rakamlar her şekilde gerçekçidir. Bu da çıkış noktamız 1 *talent*=800 vatandaş temel kuralının doğruluğunu desteklemektedir.

Katalog 1

*Polislerin ve adaların alfabetik düzen içinde vatandaş sayıları*¹³

¹³. Alan bilgileri, Kirsten-Kraiker, Griechenlandkunde 1967, bundan başka Philippon (1942) dan alınmıştır; 1879 ile 1896 arasındaki nüfus rakamları Philippon, Beitrage zur Kenntnis der griechischen Inselwelt 1901 (Philippon (1901) olarak alıntılanmıştır), 1889, 1920, 1922 ve 1936 daki nüfus bilgileri Philippon (1942), 1928 yılınkiler resmi Grek istatistiklerine (Population de la Grece d'apres le recensement 1928 (1929), 1940, 1951 ve 1961 yıllarındakiler Kirsten-Kraiker'e ve 1971 den olanlar resmi Grek istatistiklerine (Population...) göredir, Yaşam

1. Amorgos 125 km² dir, 1 *talent tributum* ödüyor, standart vatandaş sayısı 800, toplam 3200 yerleşik ve 25.6 halk yoğunluğuna sahiptir.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Yerleşik	3257	3394	3561	3164	2096	1822
Yoğunluk	26.0	27.1	28.4	25.3	16.7	14.5

2. Anaphe 40 km², 1000 *drahmi tributum* ödüyor, standart vatandaş sayısı 133 ile toplam 530 vatandaş ve 13.2 halk yoğunluğuna sahiptir.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1971
Yerleşik	687	658	643	565	353
Yoğunluk	17.1	16.4	16.0	14.1	8.8

3. Andros 374 km², 6 *talent tributum* ödüyor, standart vatandaş sayısı 4800, toplam 19200 yerleşik ve 51.3 lük halk yoğunluğu vardır.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1940	1961	1971
Yış.	22562	18148	18809	17593	17926	12928	10457
Yoğ.	60.3	48.5	50.3	47.0	47.9	34.5	27.9

4. Astypalaia 99 km², en az 1.300 *talent tributum* ödüyor, ama bu vergi diğer yan gelirleri de içeriyor. Vatandaş sayısı 329 ile 340 arasındır, 1280-1360 yerleşik ve 12.9-13.7'lik bir yoğunluk mevcuttur.

Yıl	1841	1922	1961	1971
Yerleşik	1500	1370	1539	1146
Yoğunluk	15.1	13.8	15.5	11.5

5. Belbina. Adanın büyüklüğü 6.5 km²'dir. Görünüşe göre ilk kez İÖ.425'de 300 *drahmilik tributum* değeri biçilmiştir. Ne yazık ki bu vergi

---

koşulları Philippon'a (1901) ve (1942), 1961 deki toprakların kullanımı resmi Grek istatistilerine (Resultats du recensement de l'agriculture elevage. Effectue le 19 mars 1961 (1966) verilmiştir. Ross, Reisen auf den griechischen Inseln des Aegaeischen Meeres, 4 Bde 1840-1852 de kullanılmıştır.

matraklarına karşılık gelen *tributum* miktarı, aşağıdaki örneklerin de göstereceği gibi vatandaş sayıları için bir ölçü olarak ancak çok temkinli bir şekilde kullanılmalıdır. Sikinos ve Anaphe 133, Myndos 66 ve Rhenaiia 40 vatandaşa sahiptir ama her 4 *polis* de aynı 1000 *drahmilik tributum* ödüyorlar. Belbina bunlardan herbiri, Sikinos ve Anaphe veya Myndos ya da Rhenaiia'dan karşılaştırılırsa, ada için şu sonuçlar karşımıza çıkıyor:

40 vatandaşa 160 yerleşik 24.1 lik yoğunluk,

20 vatandaşa 80 yerleşik 12.2 lik yoğunluk,

12 vatandaşa 48 yerleşik 7.4 lik yoğunluk

1879 dan bugüne değin geçen dönemde adada iskan yoktur. Belbina bu katoloğa iki nedenden dolayı alınmıştır.

1. Daha Herodotos zamanında ada önemsizliğine rağmen belli bir üne kavuşmuştur. Bu Herodotos'da Timodemos'un Themistokles'e çıkışmasını içeren bir pasajda (Hdt. 8,125) geçmektedir.
2. Bugün oturulamaz olarak kabul edilen adaların İÖ.5 yy'da iskan gördükleri gerçeği, Ege adalarının İÖ. 5. yy.'da da fazla nüfusa sahip olduklarına bir başka işarettir.

6) Chalke 29 km²'dir, en az 2000 *drahmilik tributum* ödemiş, standart vatandaş sayısı 266 olup toplam 1065 yerleşik mevcuttu ve yoğunluk 35.7 idi. Chalke 1922'de 1300 yerleşikle 44.8'lik halk yoğunluğuna sahipti. O zaman nüfus iki yere dağılmıştı, fakir bir çoban köyü olan Chorio ile liman olan Emporio. Emporio halkının bir bölümü sünger avcılığı ile geçiniyordu, ki nispeten yüksek olan nüfus yoğunluğu bununla açıklanmaktadır. 1840'da ada 300 konuta ve buna bağlı olarak da 1200 yerleşik sahipti. Bu konutlardan 100'ü o zamanlar Emporia'da bulunmaktaydı ve bunlarda yaklaşık 400 yerleşik mevcuttu. Buna göre aşağı yukarı 250 kişinin tarımla geçindikleri söylenebilir ki bu İÖ. 5. yy'ın standart vatandaş sayısı kadar bir rakamdır. 1971'de Chalke sadece 387 yerleşikle 13.3 yoğunluğa sahipti. Chorio ise bu dönemde iskan görmemişti ve yalnızca isim olarak vardı.

7) Chios 806 km² dir.

Yıl	1920	1928	1940	1961	1971
Yerleşik	62519	72452	72777	60061	53948
Yoğunluk	77.5	89.9	90.3	74.5	66.9

1928 de Anadolu'dan gelen göçmenler sayesinde nüfus hızla çoğalmıştır, 1961'den bu yana da dış göçle azalma vardır. Chios bu kataloğa güç potansiyeline ilişkin fikir vermek amacıyla alınmıştır. İÖ. 5. yy'da Chios'da olasılıkla 50000 vatandaşa 125000 yerleşige sahipti ve yoğunluk oranı 62.0 idi.

8) Gyaros 19 km² dir.

Yıl	1896	1928	1971
Yerleşik	18	28	2

Bu ada antik dönemde kendi başına bir devletti. Bunu İÖ. 300-200'lere ait sikkeler, ayrıca Samos'dan bir yazıtta geçen olaylar da göstermektedir: Augustus döneminde Gyaros vatandaşları *tributumun* 150 den 100 *drahmiye* düşürülmesini rica etmişlerdir. Bu *tributum da* erkek, kadın ve çocuklar için kişi başına ödenecek 1 *denariusluk* "*tributum capitis*" olduğu varsayımından yola çıkarak, Gyaros o zamanlar 100 yerleşikle 25 vatandaşa ve 5.2'lik yoğunluğa sahip olmalıydı¹⁴.

9) Herakleia 19 km² dir.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1971
Yerleşik	207	214	246	286	129
Yoğunluk	10.9	11.2	13.0	15.0	6.8

Keçilere karşı mücadele için alınmış olan bir halk kararında¹⁵ anlaşıldığı üzere Herakleia'nın bir devlet olduğunu görüyoruz. Adada 70 ile 80 arasında vatandaşa olmalı.

10) Ikos 64 km² dir, 1500 *drahmlik tributumla* standart vatandaş sayısı 200 idi ve 800 yerleşik vardı, yoğunluk ise 12.4 idi.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Yerleşik	400	497	594	1005	1308	1471
Yoğunluk	6.2	7.7	9.3	15.7	20.4	23.0

Turizme bağlı olarak 1961'den bu yana büyüme söz konusudur.

¹⁴. bkz. Head Historia Numorum 1911 486, IG KSII Suppl. sf. 117, Strabo 485, *tributum capitis* için bkz. Duncan-Jones Historia 13 (1964)

¹⁵. IG KSII 7 509, devamında L. Robert, Les chevre d'Heraklia, Hellenica 7 161 vd., 11 174 vd

11) Ios 107 km² dir. 3000 *drahmilik tributum* ödemiş; standart vatandaş sayısı 400, 1600 yerleşik ve 14.9 yoğunluğa sahipti.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Ylş.	2113	2043	2171	1797	1343	1270
Yoğ.	19.7	19.0	20.3	16.8	12.5	11.8

12) Kalymnos için metnin üst kısımlarına bakınız.

13) Kasos 65 km² dir. 100 *drahmilik tributum* standart vatandaş sayısı 133, yerleşik 530 kişi ve yoğunluk 8.1 idi.

Yıl	1922	1936	1961	1971
Yerleşik	1760	1505	1422	1353
Yoğunluk	27.0	23.1	21.8	20.8

Günümüzde Kassos'un durumu sorunludur. Erkeklerin çoğunluğu yabancı ülkelerde para kazanmaktalar ve "Göçmenlerden vatanları olan adaya büyük meblağlar akmaktadır"¹⁶. Toprak kullanımı 1961 yılında 246 hektarla sadece %3.8'e ulaşıyordu. Normal şartlarda Kassos'da 550 kişiye yetecek kadar yaşam alanı mevcuttur. Bizim temel kuralımız o halde burada da gerçekçi görünmektedir.

14) Keos 132 km²'dir. yan gelirleri de içeren 4 *talentlik tributum* ödüyor, yaklaşık 900 vatandaşla toplam 3800-4000 yerleşigi var ve yoğunluk 28.8-30.3 arasındadır.

Yıl	1879	1886	1896	1928	1961	1971
Ylş.	4311	3863	4975	3713	2361	1961
Yoğ.	32.6	29.2	37.7	28.1	17.8	10.3

15) Kolophon en az 1.300 *talentlik tributum* ödüyor, standart vatandaş sayısı 1200 ve 4800 yerleşigi var. Helenistik dönem Kolophon'unda İÖ. 3 ve 2. yy'larda kararlar 903, 1023, 1..., 1180, 1270 ve 1342 oyla alınmıştır¹⁷. Bu tarihlere Kolophon'da 1500'den fazla vatandaş olmamalıdır.

¹⁶ Philippson (1942) sf. 318

¹⁷ Belgeler L. Robert op.min. III 1969 304 vd. ve Frisch ZPE 13 (1974) 112 vd. (R. Merkelbach'in değerlendirmeleri)

16) Kos 282 km² dir, 5 *talentlik tributum* ödüyor, standart vatandaş sayısı 4000 ile toplam 16000 yerleşigi vardı ve yoğunluk 56.7 idi.

Yıl	1922	1951	1961	1971
Yerleşik	16169	21403	18187	16650
Yoğunluk	57.3	75.9	64.5	59.0

17) Kythnos 100 km²dir, yan gelirleri de içeren 3 *talentlik tributum* ödüyordu, 640-680 vatandaşla toplam 2550-2700 yerleşige sahipti ve 25.5-27.0 yoğunluk gösteriyor.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Yerleşik	2923	2781	4353	2680	2064	1585
Yoğunluk	29.2	27.8	43.5	26.8	20.6	15.8

18) Lemnos 475 km² dir

Yıl	1920	1928	1940	1961	1971
Yerleşik	21442	23611	23842	21808	17367
Vatandaş	5360	5902	5960	5452	4331
Yoğunluk	45.1	49.7	50.1	45.9	36.5

1928 yılında göçe bağlı olarak nüfus artışı vardır. Lemnos Naksos'dan (417 km²) daha büyük ve daha verimlidir¹⁸. Böylece 21300 yerleşige sahip Naksos'tan daha çok yerleşige sahip olsa gerektir. 9 *talentlik tributumla*, 7200 kişilik standart vatandaş sayısı 28000 toplam yerleşik ve 58.9 yoğunluğa varılabilir. Saptanan bu değer çok yüksektir. Bu da *tributum* kapsamında yan gelirler, yani liman vergilerinden elde edilenler, olduğu anlamına gelir. 6000 kişilik vatandaş sayısı ile toplam 24000 yerleşik ve 50.5'lik yoğunluk gerçekçi görünmektedir.

19) Lepsimandos, 1000 *drahmilik* bir *tributum* ödüyor, standart vatandaş sayısı 133'le 530 yerleşigi var. Lepsimandos yapılan araştırmalarda ada olarak geçiyor ve Kalymnos ile Leros yakınında lokalize ediliyor. Kalolimnos ile özdeşleştirilmesi ise temelden yanlıştır. Kalolimnos 2 km² büyüklüğüyle asla 530 kişilik bir alana sahip değildir. Lepsimandos'un bugünkü Lipsos olarak adlandırılan Lepsia şeklinde de anılmasına karşırım¹⁹.

¹⁸. Philippson (1942) 227

¹⁹. Bu problem için bkz. Bürchner RE Lepsia ve Lepsimandos maddeleri

Yıl	1922	1971
Yerleşik	560	597
Yoğunluk	35.9	38.2

20) Lesbos 1613 km²'dir.

Yıl	1920	1928	1940	1961	1971
Yerleşik	113368	137160	134054	117371	97013
Yoğunluk	70.2	85.0	83.1	72.7	60.1

Anadolu'daki yerleşimlerden yapılan göçle 1920'den sonra hızlı bir nüfus artışı olmuştur. Güç potansiyeli hakkında bilgi vermek amacıyla Lesbos'a bu katalogda yer verilmiştir. Lesbos'da 5. yy'da olasılıkla 90000 yerleşikle 22500 vatandaş bulunuyordu ve yoğunluk 55.8 idi.

21) Melos 158 km² dir

Yıl	1886	1928	1961	1971
Yerleşik	4954	4941	4910	3815
Yoğunluk	31.3	31.2	31.0	24.1

5. yy'da Melos 5000 yerleşikle 1250 vatandaşa ve 31.6'lık yoğunluğa sahip olmalıdır.

22) Mykonos 88 km² dir. En az 1 *talentlik tributum* ödemiştir, standart vatandaş sayısı 800 dür. 3200 yerleşigi vardır ve yoğunluk 36.3 dür.

Yıl	1879	1889	1806	1928	1961	1971
Yerleşik	4466	4525	4336	4188	3633	3863
Yoğunluk	50.7	51.4	48.0	47.6	41.3	43.9

Philippson'a göre bu şehir adanın geri kalan yerlerinden kopuk kapalı bir yaşam sürüyordu. Yerleşiklerinin büyük kısmı denizcidir. 1928'de şehirde 1665 kişi, 416 vatandaş, kırsallarda ise 2523 kişi ile 630 vatandaş yaşıyordu²⁰.

23) Myndos 500 *drahmi tributum*/harç ödüyordu, standart vatandaş sayısı 66 ile toplam 265 yerleşigi vardı. Diogenes'in anlatımında Mydos hakkında değerler bulunur. (bkz.Diog.L. 6.57)

24) Naksos 417 km² dir, 6.4000 *talentlik tributum* ödüyordu, standart vatandaş sayısı 5333 ile 21330 yerleşik vardı ve yoğunluk 51.1 idi.

²⁰. Philippson (1942) s. 108

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Yerleşik	14880	14572	15608	19981	16703	14201
Yoğunluk	35.6	34.9	37.4	47.9	40.0	34.0

Philippson (1901) 81, Toprağın daha iyi kullanılabileceğine dikkat çekmektedir.

25) Nisyros 40 km² dir. 1 *talentlik* tributum ödüyor, temel vatandaş sayısı 800'le 3200 yerleşigi var ve yoğunluk 80 kişi idi.

Yıl	1922	1961	1971
Yerleşik	3160	1788	1289
Yoğunluk	79.0	44.7	32.2

26) Paros 186 km² dir. En az 16.1200 *talentlik tributum* ödüyordu.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1940	1961	1971
Yerleşik	6885	7249	7740	9368	8993	7830	7314
Yoğunluk	37.0	38.9	41.6	50.3	48.3	42.2	39.3

1928 de yerleşik halkın %20 si denizcilik ve balıkçılıkla uğraşıyordu²¹. 5. yy'da Paros'da yaklaşık 9000 yerleşik ve 2250 vatandaş yaşıyor olmalıydı ve 48.3'lük bir yoğunluk vardı.

27) Peparethos 93 km² dir.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Yerleşik	6547	5346	5295	6124	5154	4476
Yoğunluk	70.4	57.5	56.9	65.8	55.4	48.1

Günümüzde halkın önemli bir kısmının geçim kaynağı tekne yapıcılığı ve balıkçılıktır ve 1961 den beri de turizmdir²². Bundan dolayı nispeten yüksek bir halk yoğunluğu vardır. Peparethos 3 *talentlik* tributum ödüyordu. Fakat bu *tributum* liman vergilerini de içeriyordu, bu yüzden ödediği *tributum* vatandaş sayısını belirlemede bir ölçü olamıyor. Fakat 5. yy'da ancak 2000 kadar yerleşik 500 vatandaş vardı, yoğunluk 21.5 idi.

²¹. Bkz. Rubensohn RE Naksos maddesi

²². Turizm için bkz. Sauerwein, Griechenland 1976 105

28) Pholegandros 32 km² dir.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1971
Yerleşik	969	826	1000	1015	646
Yoğunluk	30.3	25.8	31.2	31.7	20.2

Adanın ödeyeceği *tributum* ilk İÖ.425'de belirlenmişti. Bu nedenle - Belbina'da görüldüğü gibi- ödediği *tributum* vatandaş sayısını belirlemede bir ölçüt değildir. Buna rağmen 1879'dan 1928'e kadar olan rakamlar bizi Pholegandros'da yaklaşık 1000 yerleşikle 250 vatandaş ve 31.2 lik bir yoğunluk olduğu sonucuna vardiıyor. Burası hakkındaki değinmeler için bkz. Solon frg. 2 D 3

29) Rhenaiia 17 km² dir. 300 *drahmlik tributum* ödemiştir. Standart vatandaş sayısı 40 tır, 160 yerleşikle 9.4 yoğunluk görülür.

Yıl	1896	1928	1971
Yerleşik	67	159	24
Yoğunluk	3.9	9.3	1.4

30) Rhodos 1400 km² dir. Lindos, Ialyos ve Kamiros'dan herbiri en düşük 6 *talentlik tributum* ödemiştir, standart vatandaş sayısı herbiri için 4800 idi. Toplam 14400 vatandaşla 57600 yerleşik vardır ve yoğunluk 41.1 idi.

Yıl	1922	1928	1961	1971
Yerleşik	ca. 41000	ca.45000	ca. 63951	ca.66783
Yoğunluk	29	32	45.6	47.7

Philipsson (1942) 346, 1928'deki nüfus yoğunluğunu burası için "çok az" olarak tanımlıyor. Bu yargı aslında bugün de geçerlidir, çünkü 1961 ve 1971'deki gelişim şehre yarayarak büyük düzenlemeyle Grek şehirleri arasında 16. sıraya yerleşmiştir.

Yıl	1928	1961	1971
Şehirdeki yerleşik	20000	27393	33100
Kırsaldaki yerleşik	25000	36558	33509

Şüphesiz 1961 de ada sahasının 28207.9 hektarla %20.1 si tarım amaçlı kullanılmıştır. Bu çok büyük bir orandır. Örneğin Ios'da toprak kullanımı %5.3, Sikinos %6.4, Amorgos'da %9.5, Andros'da % 9.8, Anaphe'de %10.8, Pholegandros'da %11.8, Seriphos'da %15.1, Siphnos'da %17.3, Mykonos'da % 17.8 ve Naksos'da % 20.7 idi. İÖ.5. yy'da da durum aynı olmalıdır. Buna göre 14400 vatandaşa, kişi başına 1.95 hektarlık tarım alanı düşüyor olmalıydı.

31) Samos 472 km²'dir.

Yıl	1920	1928	1961	1971
Yerleşik	50860	58548	41124	32671
Yoğunluk	107.7	124.0	87.1	69.2

Göçe bağlı olarak 1928'de hızlı nüfus artışı olmuştur. 1961'de toprak kullanımı 13471 hektara ulaşıyordu. İÖ.5. yy'da ada yaklaşık 30000 yerleşikle 7500 vatandaşa ve 63.5 yoğunluğa sahip olmalıydı. Samos potansiyeli hakkında fikir vermek amacıyla kataloğa alınmıştır.

32) Samotrake 170 km²'dir

Yıl	1920	1928	1961	1971
Yerleşik	3190	3866	3830	3012
Yoğunluk	18.7	22.7	22.5	17.7

Daha önce yukarıda gösterildiği gibi yan gelirleri de kapsayan 6 *talentlik tributum* ödemiştir. Ada 5. yy.'da en çok 4000 yerleşikle 1000 vatandaşa sahipti ve yoğunluk 23.5 idi.

33) Seriphos 75 km² dir. 1 *talent tributum*/harç ödemiş, standart vatandaş sayısı 800 ve toplam 3200 yerleşigi var, yoğunluk 42,6 idi .

Yıl	1861	1870	1879	1889	1896	1907	1928	1961	1971
Yerl.	2699	2341	2943	2731	3851	4024	3210	1878	1083
Yoğl.	36.0	31.2	39.2	36.4	51.3	53.6	42.8	25.0	14.4

1880'den bu yana Seriphos'da önemli ölçüde demir işletiliyordu. Özellikle bekar nüfusun göçü sonucunda şu rakkamlar ortaya çıkmıştır.

Yıl	1886	1907	1928
Erkek nüfusu	2204	2272	1683
Kadın nüfusu	<u>1647</u>	<u>1752</u>	<u>1527</u>
	557	520	156 fazla erkek sayısı

1961 de toprak kullanımı 1131.9 hektar yani %15.1 ile oldukça büyüktü. Ada hakkında Euangelides'e ait çok iyi bir monografi mevcuttur. Tryphon Euangelides, Η Νησος Σεριφος, 1909

34) Sikinos 41 km² dir.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Yerleşik	702	696	697	649	453	331
Yoğunluk	17.1	16.9	16.9	15.8	11.0	8.0

Tributum için bkz. Pholegandros. Değınmeler için bkz. Solon frg 2 D3. 5. yy'da adada yaklaşık 600-650 yerleşikle 150-160 vatandaş olmalıydı ve yoğunluk 14.6-15.8 olmalıydı.

35) Siphnos 82 km² dir.

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Yerleşik	5762	3851	4060	3348	2258	2043
Yoğunluk	70.2	46.9	49.5	40.8	27.5	24.9

1879'daki yüksek nüfusun nedeni bu tarihlerde adada kurşun ve çinko yataklarının işletiliyor olmasıydı. Yukarıda gösterildiği gibi 3 *talentlik tributum* yan gelirleri kapsamaktadır. 5. yy'da ada en çok 4000 yerleşikle 1000 vatandaşa ve 48.7'lik yoğunluğa sahip olmalıydı. 1961 de toprak kullanımı 1420.3 hektarla %17,3 idi.

36) Skiathos 48 km² dir. 100 *drahmilik tributum* ödüyor, standart vatandaş sayısı 133, 530 yerleşiiyle 11.0 yoğunluğa sahiptir

Yıl	1879	1889	1896	1928	1961	1971
Yerleşik	3200	2804	2790	3213	3177	3908
Yoğunluk	66.6	58.4	58.1	66.6	66.1	81.4

Nüfusun büyük kısmı tekne yapımı ve denizcilikle uğraşmıştır, 1961'den bu yana da turizm vardır²³. 1928'deki yükseliş göçe bağlıdır. Standart vatandaş sayısından ortaya çıktığı gibi 11.0 ile komşu ada İkos'dakine benzer, gerçekten düşük bir nüfus yoğunluğu vardı.

37) Syme için metinde üst kısımlara bakınız.

²³. Turizm için bkz. Sauerwein, a.g.e 105

38) Syros 88 km²'dir. 1500-1000-1500 *drahmilik tributum* ödemiştir, standart vatandaş sayısı 200, yerleşik 800 kişi, yoğunluk 9.1 idi.

Yıl	1879	1928	1940	1961	1971
Yerleşik	26946	27663	25918	19570	18648
Yoğunluk	306.2	314.3	294.5	222.3	211.9

Yakın tarihlerdeki yüksek bir nüfus yoğunluğunun nedeni denizciliktir. 5. yy'daki düşük yoğunluk ise adadaki yoksulluğa işaret etmektedir.

39) Tenedos 39 km² dir. En düşük *tributum* 3 *talent* civarındadır, buradan standart vatandaş sayısı 2400 ile 9600 yerleşik ve 246.1 nüfus yoğunluğu olduğu ortaya çıkıyor. Bu nüfus yoğunluğu oldukça yüksektir, bu *tributum* anakaradan ve limandan edindiği yan gelirleri içeriyor olmalıdır. Tenedos bir liman işlevini üstlenmiştir. bkz. Prokop. aed. 5,1,14. Ada 1920'de 2855 yerleşike sahipti ve 73.2'lik bir yoğunluğu vardı. 5. yy için olasılıkla 2000 yerleşik ile 500 vatandaş ve 51.2'lik bir yoğunluk olmalıydı.

40) Tenos için metnin üst kısımlarına bakınız.

41) Thasos 379 km² dir. Geçici bir süre için sadece 3 *talentlik tributum* ödemiştir. Buradan standart vatandaş sayısı 2400, 9600 yerleşik ve 25.3'lük bir yoğunluk olduğu ortaya çıkıyor.

Yıl	1920	1928	1961	1971
Yerleşik	12328	11573	15916	13316
Yoğunluk	32.5	30.5	41.9	35.1

Katalog II

Denizbirliği *polislerinin* vatandaş ve yerleşik sayıları

(Roma rakkamları I-V Tributum/vergi bölgelerini ifade etmektedir)

(I. katalogta yada yukarıda metinde geçmiş olan *polisler* italik olarak gösterilmişlerdir.)

Tributum 100 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 13,3 'le 53 yerleşik:

I Pteleon, Elaioussa

Tributum 300 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 40'la 160 yerleşik:

II Harpagion, Neapolis, III Kystiros, V Rhenaiia

Tributum 400 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 53,3'le 213 yerleşik:

II Azeia, IV Kydai

Tributum 500 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 66,6'la 267 yerleşik:

I Dios Hieron, Sidousa, Astyra, II Gentios; Palaiperkote, Limnai, Madytos, Sestos, Priapos, Daskyleion, Tyrodiza, III Kleonai, Serme, Airoleion, Chedrolos, Othoros, Pistasos, V Myndos, Karyanda, Uranion, Pargasa, Thasthara, Naksia, Aulai, Brykus

Tributum 600 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 80'le 320 yerleşik:

II Piloros

Tributum 800 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 106,4'le 425 yerleşik:

V Diakres

Tributum 1000 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 133'le 530 yerleşik: I Isindos, Butheia, Gryneion, Elaia, Pitana, II Lampondeia, Berytis, Sigeion, Perkote, Paisos, Alopekonesos, Kios, Kallipolis, Astakos, Didymoteichos, Daunioteichos, Eurymachitai, III Skiathos, Thrambe, Pleume, Skapsa, Pharbelos, Phegetos, Stagira, Neapolis, IV Bolbai, Bargylia, Lepsimandos, Parpariotai, Narisbara, Thydonos, Killara, Ula, Erine, Karpathos, Eteokarpathos, Arkesseia, Kasos, Pymnos, Karbasyanda, Tarbana, Kodapa, Polichne, Hyblisses, V Grynche, Syros, buna ek olarak Anaphe

Tributum 1200 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 160'la 640 yerleşik:

IV Hymisses

Tributum 1500 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 200'le 800 yerleşik:

III Ikos, Haison, Sarte, Sinos IV Mydos, Silos

Tributum 1800 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 240'la 960 yerleşik:

IV Syme

Tributum 2000 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 266'la 1066 yerleşik:

I Notion, II Neandria, Parion, Artake, Mysoi, *III Aige, Olophyksos*, Skabla, IV Pladasa, Kyrbissos, Chioi Kares, *Chalke*, Krya, Pedies, V Athenai Diades, Dion

Tributum 2100 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 280'le 1120 yerleşik:

IV Chalketor

Tributum 2400 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 320'le 1280 yerleşik:

III Assera

Tributum 2500 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 333'le 1333 yerleşik:

IV Kasolabai, Hyromos; buna ek olarak IV *Astypaleia* geliyor *tributum* en az 1.3000 *talent*

Tributum 3000 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 400'le 1600 yerleşik:

I Thermai, Marathesion, II Elaius, Brylleion, Bybiskos, *III Neapolis*, Gale, Berge, Miltoros, Galepsos, Dikaia, IV Pedesa, Pelea, Amyanda, Syangela, Kares-Tymnes, Kedriai, Oiai, Kaunos, Pasanda, Telandros, V *Ios* buna ek olarak Syntelie: III Tindaioi, Kithas, Smilla, Gigonos, Aisa herbiri için ortalama 600 *drahmi*

Tributum 4000 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 533'le 2133 yerleşik:

I Oine, Maiandrioi, Polikhne, *III Sane*, Stolos, Mekiyberna buna ek olarak *III Peparethos* (3 *talent tributum*) ve Tenedos (3 *talent tributum*)

Tributum 4500 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 600'le 2400 yerleşik:

I Gargara

Tributum 5200 *drahmi*, standart vatandaş sayısı 693'le 2773 yerleşik:

IV Mylasa, buna ek olarak V Kythnos (3 *talent tributum*)

Tributum 1 *talent*, standart vatandaş sayısı 800'le 3200 yerleşik:

Nisyros, *Myus*, *Priene*, *Pygela*, *Lebedos*, *Hairai*, *Myrina*, *Assos*, *II Skepsis*, *Dardanes*, *Cherronesitai*, *III Aphytis*, *Dion*, *Thyssos*, *Strepsa*, *Dikaiopolis*, *Argilos* *IV Latmos*, *Iasos*, *Amorgos*, *Madnasa*, *Kindya*, *Hydissa*, *Kalydnioi*, *Telmessa*, *Sambaktys*, *V Styra*, *Seriphos*, *Mykonos*, *Imbros* (kalan kısmı), buna ek olarak *V Keos* 900 vatandaşla (*tributum 4 talent*), *Siphnos* 1000 vatandaşla (*tributum 3 talent*), *III Samothrake*, *Skione*, *Torone* 1000 vatandaşla (*tributum 6 talent*), *Mende* 1000 vatandaşla (*tributum 8 talent*), *Potidaia* 1000-1200 vatandaşla (*tributum 6 talent*) ve olasılıkla *III Maroneia* da, *V Myrine* 800 yerine 1200 vatandaş (*tributum 1.3000 talent*) ve *III Singos* 1000 yerine 1600 vatandaş (*tributum 2 talent*)

Tributum 1.3000 *talent*, standart vatandaş sayısı 1200'le 4800 yerleşik:

I Kolophon, *Klozomenai*, *IV Kalymnos*, *Keramos*. Bu grupta liman yergileri dolayısıyla *II Prokonnesos*, *III Methone*, *Akanthos*, *Aineia*, *IV Knidos*, *Phaselis*, *V Hephaisties* de olasılıkla 1200 yerine 2400 vatandaş vardır (herbiri için de 3 *talent tributum*), *II Abydos* olasılıkla 1200 yerine 3200 vatandaş (*tributum 4 talent*), *II Selymbria* ve *III Sermylia* olasılıkla 1200 yerine 4000 vatandaşla (*tributum 5 talent*) sahipler. Çünkü yan gelirlerin, *tributum* içindeki payının hiç de az olmadığını, liman vergilerinden dolayı 2400 *drahmi* yerine 1.3000-2 *talent tributum* ödeyen *Astypalaia* örneği kanıtlamaktadır. Bundan başka *Siphnos*, *Keos*, *Samothrake*, *Skione* ve *Mende* örnekleri de vatandaş sayılarına uygun 1 *talent tributum* yerine 3 ila 8 *talent* arası ödeme yapmışlardır.

Tributum 1.4000 *talent*, standart vatandaş sayısı 1333'le 5333 yerleşik:

IV Halikarnas

Tributum 2 *talent*, standart vatandaş sayısı 1600'le 6400 yerleşik:

I Phokaia, *II Arisbe*, *III Spartolos*, *Olynth*, *IV Kyllandos*, *V Tenos*

Tributum 2.3000 *talent*, standart vatandaş sayısı 2000'le 8000 yerleşik:

IV Termera ve *IV Cherronesioi* (2.4000 *talent*)

Tributum 3 *talent*, standart vatandaş sayısı 2400'le 9600 yerleşik:

III Thasos (kalan kısmıyla), *V Eretria* (kalan kısmıyla), *Chalkis* (kalan kısmıyla), buna ek olarak *Paros* olasılıkla 2250 vatandaşla (16.1200 *talent tributum*)

Tributum 5 *talent*, standart vatandaş sayısı 4000'le 16000 yerleşik:

IV *Kos* ve olasılıkla I *Milet* *Teichioussa* ve *Leros*

Tributum 5 *talent*, standart vatandaş sayısı 4800'le 19200 yerleşik:

IV *Rhodos*'da *Lindos*, *Ialysos*, *Kamiros*, V *Andros*

Tributum 6.4000 *talent*, standart vatandaş sayısı 5333'le 21330 yerleşik:

V *Naksos*

Olasılıkla 6000 vatandaş'la 24000 yerleşik:

V *Lemnos* (*tributum* 9 *talent*)

I *Karystos* (5 *talent*), II *Kyzikos* (9 *talent*), *Perinth*, III *Ainos* (herbiri 10 *talent*), II *Byzanz*, III *Abdera* (herbiri 15 *talent*) ve *Aegina* (30 *talent*) örneklerinde sıralamadan vazgeçilmiştir çünkü bunların tümünde yan gelir kaynağı olarak denizcilik ve ticaret büyük rol oynamıştır. Ek gelir kaynakları II *Chalkedon*'da (6 *talent*) denizcilik yanında bakır işletmeciliği²⁴ ve *Lampsakos*'da (12 *talent*) altın yataklarıydı²⁵. I *Ephesos* ve *Teos* (herbiri için 6 *talent*) ve *Erythrai* (7 *talent*) ve *Kyme* (9 *talent*) için karar vermek zordur. Standart vatandaş sayısı *Ephesos* ve *Teos*'de 4800, *Erythrai*'da 5600 ve *Kyme*'de 7200 kişiydi. Fakat olasılıkla burada da yan gelirler büyük rol oynamıştır. II *Kebren* (3 *talent*), IV *Lykioi*(10 *talent*) için bir yargıda bulunmak hiç mümkün değildir. Belli bir düzen içinde sıralanamayan tbu *polisler* hakkında söylenebilecek tek şey en küçüğünün bile 1500 vatandaş ile 6000 yerleşige sahip olmuş olmasıdır.

Milet'in yanındaki I *Leros* ve *Teikhioussa*, *Keos* yakınındaki V *Koreşia* değerlendirmeye alınırken, bilinmeyen ve açık olmayan *tributum* miktarlarından dolayı II *Zeleia* IV *Alindes*, *Arlissos*, *Hylimes*, ve V *Hestiaia* hesaba katılmamıştır.

Sonucu özetlersek: Denizbirliği'ndeki 238 devlet 431 yılına değin *tributum* =harç tutarları listelerinde yer almışlardır ve

33 = %13.8	66	Vatandaş ve en az , toplam, en	yüksek	265	yerleşik
53 = %22,2	133	"	" " " " " "	530	"
25 = %10.5	266	"	" " " " " "	1065	"

²⁴ . Theopr. lapid. 25

²⁵ . Plin. nh 37 ve Theophr. 193

26 = %10,9	400	"	"	"	"	"	"	1600	"
51 = %21,4	800	"	"	"	"	"	"	3200	"
14 = % 5,9	1200	"	"	"	"	"	"	4800	"
36 = %15.1	1333	"	daha çok	en az	5330	yerleşğe	sahiplerdi.		

Bu sonuç bazı yönlerden irdelenmeye açıktır* .

* **Çevirenin notu:** Attik-Delos Deniz Birliği öncelikle Ege havzasında tehdit oluşturan Persler'e karşı birleşik bir ordu ve donanmayı sürekli hazır tutmak amacıyla İÖ 478'de Atina'nın önderliğinde kurulmuştur. Görünürde bu amaca hizmet etmesi için üyeler topluluğa farklı miktarlarda harçlar ödemişlerdir. Bu miktarların belirlenmesinde neyin baz olarak alındığı konusunda tartışmalar halen süregelmektedir. Ruschenbusch bu makalesinde 19-20 yy'dan özellikle adalara ait bir takım istatistiksel verileri içeren arşiv bilgilerini kullanıp, bunlardaki oransal tutarlılıklara dayanarak söz konusu yerlerin İÖ. 5 ve 4. yy'lardaki durumlarıyla paralellik kurmakta ve burdan o dönemdeki nüfus ve vatandaş sayısının ortaya koyulacağını düşündüğü formüller üretmektedir. Yaklaşımı ve önerileri bu son cümlesinde de belirttiği gibi irdelenmeye açık olmakla beraber, çalışma dikkate değer ve düşündürücüdür.

Fakat bu konuda yapılacak ve yapılmakta olan denemeler için bizim önerimiz özellikle bir noktanın gözden kaçırılmamasıdır; Şöyle ki: Bu Birlikle söz konusu alanlardaki tüm yerleşimler, bizce yapay ulusçu bir politikayla, ilk kez Grek kimliği altında resmi olarak birleşmişlerdir. Atina'nın ekonomik dengeleri lehine çevirmek adına yaptığı bu organizasyon üyeler bazında bazı şablonları da beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlisi tüm üyelerin birer "Polis" olarak kabul edilmeleridir ki listelerde ve yukarıdaki örneklerde yer alanların hepsi bu politik organizasyona (polis) sahip olmadıkları gibi, önemli bir kısmı da Grek kökenli yerleşimler/politik yapılanmalar değillerdi. Böylece yönetim şekillerini henüz bilmediğimiz yerleşimlerde vatandaş kavramı ve sayısı söz konusu olamayacağı gibi buradan buralardaki tüm nüfusu hesaplamak adına göndermede bulunmak da mümkün olmayacaktır.